

RECENZJE

AGNIESZKA ADAMOWICZ-POŚPIECH, *ADAPTACJE BIOGRAFII
I TWÓRCZOŚCI JOSEPHA CONRADA W KULTURZE
WSPÓŁCZESNEJ*, WYDAWNICTWO UNIwersYTETU
ŚLĄSKIEGO, KATOWICE 2022, STR. 361

Pisząc rozprawę doktorską, analizującą przykłady archetypu geniusza zła występujące w literaturze światowej, między innymi w twórczości literackiej Josepha Conrada, dostrzegłem niewyczerpany zbiór pozycji książkowych, czasopism oraz innych dzieł krytyczno-literackich, dosłownie rozkładających na czynniki pierwsze jakże bogatą twórczość tego pisarza. Nie napiszę tutaj nic odkrywczego, stwierdzając, że takie czasopisma jak „Conradiana – A Journal of Joseph Conrad” (USA), „The Conradian – Journal of the Joseph Conrad Society” (Wielka Brytania), „CON-texts – The Journal of the Joseph Conrad Society (Polska), „L’Epoque Conradianne” (Francja), „Conrad Studies” (Japonia), bądź seria *Conrad: Eastern and Western Perspectives* (Polska/USA) w sposób wręcz niebywały naświetlają oraz uwypuklają fenomen Conrada, przyczyniając się w znaczny sposób do rozwoju szeroko pojętej Conradologii. Wydawać by się mogło, że Conradologia rozwija się w sposób niemal doskonały, lecz nie jest to do końca prawda. Moim skromnym zdaniem do roku 2022 brakowało w niej jakże ważnej pozycji książkowej Agnieszki Adamowicz-Pośpiech zatytułowanej „Adaptacje biografii i twórczości Josepha Conrada w kulturze współczesnej” (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2022).

Książka ta może być niezmiernie istotna dla wielbicieli twórczości Josepha Conrada, ponieważ w bardzo obszerny oraz niezwykle ‘analityczno-dociekliwy’ sposób podejmuje temat szeroko pojętych adaptacji w odniesieniu do postaci tego autora. Zgodnie z przyjętą metodologią badań, Agnieszka Adamowicz-Pośpiech ukazuje, że nie tylko utwór literacki stanowi załączek adaptacji, lecz również biografie pisarzy bardzo często funkcjonują w przestrzeni interpretacyjnej jako pełnoprawne teksty kultury i, podobnie do tekstów literackich, mogą być poddawane procesom adaptacyjnym. Autorka ukazuje bardzo dobitnie, że to właśnie życiorys Josepha Conrada-Korzeniowskiego oraz jego różnorodne doświadczenia życiowe stanowią niezmiernie bogaty materiał adaptacyjny, w którym wątki sensacyjne nakładają się na awanturniczo-przygodowe, a dramatyczne (także miłosne) przeplatają z komediowymi. Zatem wydaje się czymś naturalnym, że wielu artystów sięgało oraz nadal z chęcią sięga do tego rezerwuaru motywów, wybierając z niego ulubione epizody

i fabularyzując je, przetwarzając je w swoich dziełach. W swojej książce Autorka wyodrębniła trzy sposoby twórczego wykorzystania sylwetki Josepha Conrada przez współczesnych autorów. Pierwszym z nich jest całkowite skupienie się tylko na biografii autora *Jądra Ciemności*, następnym sposobem jest umiejętne połączenie elementów biografii z elementami twórczości, natomiast ostatni sposób zakłada koncentrację tylko na utworach literackich Conrada.

Książka Agnieszki Adamowicz-Pośpiech podzielona została na trzy części, które ukazują oraz dogłębnie analizują różne aspekty procesu transformacji sylwetki Conrada oraz/i jego dzieł literackich dokonanych przez współczesnych artystów. Część I (str. 25–176), zatytułowana „Conrad zobrazowany: powieści graficzne i komiks” koncentruje swój zakres analityczny wokół takich zagadnień jak powieść graficzna, komiks, adaptacje biografii Conrada w utworach literackich, adaptacje utworu *Jądro Ciemności* oraz Conrad w komiksie. W części tej Autorka skrupulatnie omawia takie powieści graficzne jak *Heart of Darkness. A Graphic Novel* autorstwa Catheriny Anyango i Davida Z. Mairowitza oraz *Kongo* autorstwa Toma Tirabosco i Christiana Perrissina, które wykorzystują biografię autora *Jądra ciemności* do interpretacji tej właśnie noweli. Przedstawia również tutaj adaptację *Joseph Conrad's „Heart of Darkness”* autorstwa Petera Kupera oraz *Au coeur des ténèbres* Stephane'a Miquela i Loica Godarta, które koncentrują się głównie na treści utworu literackiego. W ostatniej zaś sekcji tej części książki Autorka pochyla się nad pojęciem polskiego komiksu, który jednoczy biografię Conrada z jego twórczością literacką.

Autorka Publikacji w Części II (str. 177–244), zatytułowanej „Conrad literacko-przetworzony”, poddaje analizie następujące zagadnienia: transmutacje Dukaja (np. amplifikacja, eksplikacja, inwersja, kompresja, redukcja), halucynacje Małeckiego, widma Ryłskiego (np. tekst-widmo). W części tej Adamowicz-Pośpiech skupia swoją uwagę na literackich adaptacjach, zawłaszczeniach oraz transformacjach literackich dzieł Josepha Conrada. Rozpoczyna swój wywód od *Jądra ciemności* zaadaptowanego przez Jacka Dukaja w celu przybliżenia treści tego istotnego utworu polskim czytelnikom epoki postpiśmiennej. W następnej sekcji Autorka analizuje proces wykorzystania figury Conrada oraz jego utworów literackich w celu kreowania świata przedstawionego w *Dżozefie* autorstwa Jakuba Małeckiego. Tą część pracy zamyka analiza przetworzenia opowiadania *Pojedynek* Josepha Conrada w powieści Eustachego Ryłskiego pt. *Warunek*.

Natomiast w Części III (str. 245–355), zatytułowanej „Conrad teatralny i filmowy”, Czytelnik znajdzie takie zagadnienia jak: teatralne wizje biografii Conrada, filmowe wizje Pintera, najnowsze przekłady *Jądra ciemności* oraz zagadnienia związane z pojęciem marka ‘Conrad’. W części tej Autorka książki koncentruje swoją uwagę na teatralnym oraz filmowym adaptacjom biografii i utworów literackich Josepha Conrada. Dokładnie analizuje spektakl autorstwa Ingmara Villqista pt. *Conrad* zwracając przy tym uwagę na jego rocznicową genezę. Następnie Adamowicz-Pośpiech analizuje sztukę Tomasza Mana zatytułowaną *Wyspiański/Conrad* pod kątem funkcji tekstu dramatycznego nigdy dotąd niezrealizowanego (przedstawiony widzom podczas performatywnego czytania

w Laboratorium Dramatu Teatru Dramatycznego w Warszawie). W drugiej sekcji tej części monografii Autorka omawia treść scenariusza filmowego autorstwa Harolda Pintera opartego na powieści *Zwycięstwo* oraz jego radiową realizację.

W zakończeniu swojej książki Agnieszka Adamowicz-Pośpiech analizuje obecność figury Conrada w kontekście współczesnego brandingu poszukując przy tym odpowiedzi na jakże istotne pytanie: czy jest szansa na wykreowanie marki ‘Conrad’ w polskiej kulturze współczesnej? Jeżeli tak, to jakie czynniki mogą wpływać na budowanie tej silnej marki w kulturze polskiej. Jako aneks Autorka przytacza katalog oraz krótką analizę najnowszych przekładów *Jądra ciemności* autorstwa Jędrzeja Polaka, Barbary Koc, Patrycji Jabłońskiej oraz Magdy Heydel.

Patrząc na książkę Agnieszki Adamowicz-Pośpiech pod bardziej analitycznym kątem możemy dostrzec proces transformacji sylwetki Conrada (i jego dzieł) przez współczesnych artystów w obrębie 5 kategorii: powieści graficznych (*Jądro ciemności. Powieść graficzna* C. Anyango i D. Z. Mairowitza, *Kongo* T. Tirabosco i Ch. Perrissina, *Joseph Conrad’s „Heart of Darkness”* P. Kupera oraz *Au coeur des ténèbres* S. Miquela i L. Godarta), komiksu (*Niesamowite opowieści* J. Conrada, Ł. Godlewskiego i M. Jasińskiego), literackich zawłasczeń (*Serce ciemności* J. Dukaja, *Dżozef* J. Małeckiego, *Warunek* E. Ryłskiego), sztuk teatralnych (*Conrad* I. Villqista, *Wyspiański/Conrad* T. Mana), scenariuszy filmowych i słuchowisk radiowych (*Zwycięstwo* H. Pintera).

Jestem przekonany, że powyższa Publikacja – wypełniająca lukę w polskiej conradowskiej myśli teoretyczno-krytycznej – jest wartościowa przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze analizy procesów transformacji dzieł literackich Josepha Conrada przedstawione przez Agnieszkę Adamowicz-Pośpiech nakierowują Czytelników na bogactwo tropów obecności pisarza (zarówno jego doświadczeń życiowych, jak i jego utworów) w kulturze współczesnej, tworząc w ten sposób możliwość dotarcia z ogromnym bogactwem twórczości literackiej Conrada nie tylko do znawców tematu, lecz również do młodego pokolenia (powieść graficzna / komiks). Niezaprzecalnym atutem książki są liczne ilustracje (kolorowe oraz czarno-białe) reprodukowane z omawianych komiksów oraz powieści graficznych, które odgrywają ogromną rolę w procesie przyswajania treści książek Conrada przez najmłodsze pokolenie. Po drugie powyższa Publikacja doskonale wpisuje się w jakże potrzebny proces pozytywnego budowania rozpoznawalnej oraz silnej marki ‘Conrad’ nie tylko w Polsce, lecz również na całym świecie. Jako miłośnik twórczości literackiej Josepha Conrada mogę zarekomendować czytelnikom Publikację „Adaptacje biografii i twórczości Josepha Conrada w kulturze współczesnej” autorstwa Agnieszki Adamowicz-Pośpiech.

JAROSŁAW GIZA

Copyright © 2022. The Author. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are properly cited. The license allows for commercial use. If you remix, adapt, or build upon the material, you must license the modified material under identical terms.